

НАУКОВИЙ АСПЕКТ ДОСЛІДЖЕННЯ ПРОБЛЕМ ГЛОБАЛІЗАЦІЇ ТА РЕГІОНАЛІЗАЦІЇ ПРАВОВОГО ПРОСТОРУ

**ДЯКОВИЧ Олеся Вікторівна - суддя Франківського районного суду
м. Львова**

УДК 340.116:316.42

В статье рассматриваются правовые проблемы адекватного сочетания глобального и локального в правовом пространстве. Сосредотачивается внимание на границах указанных отношений. Устанавливаются возможные девиантные отклонения в виде правового неотрайбализму или абсолютного общепланетарного права. Указанные проблемы освещаются как предмет анализа новейшей юридической междисциплинарной науки - правовая глобалистика.

Ключові слова: глобалізація, локальність, права глобалістика, правові глобальні проблеми.

Постановка проблеми

На сучасному історичному етапі розвитку глибинні трансформації, переплітаючись і тісно взаємодіючи, зачіпають весь соціально-політичний механізм. Вони роблять безпосередній вплив на життєве середовище людського начала, переводячи її в новий якісний стан, наділяючи соціальні відносини новими властивостями, які не були притаманні світобудові до цього часу. Тому для аналізу трансформацій необхідно вивчити причини і механізми зміни окремих об'єктів, еволюційне ускладнення всієї системи в цілому, так як незалежно від нашого бажання або від наших уявлень «глобалізація» проявляється в різновекторних розвитку світу, змінюючи його зсередини.

Предмет юриспруденції ніколи не може бути досліджений повністю, оскільки у процесі розвитку правові відносини набувають нових, змінних рис та характеристик. Це

зумовлює переосмислення предмету, його розширює та видозмінює. Глобалізаційні кризи та пов'язані з ними державно-правові явища потребують переосмислення та уточнення. Переосмислення предмету юридичної науки зумовлене не тільки зміною цих явищ, але й трансформацією гносеологічних уявлень сучасності.

У науковій сфері проходить активне формування та становлення нової міждисциплінарної науки – правової глобалістики. Вона має ціллю розв'язати правові глобальні проблеми сучасності. Завдання доволі широке та сміливе, це зумовлено актуальністю, оскільки від перебігу та розв'язання правових глобальних проблем «залежить і доля кожного окремої людини, народу та держави, а в широкому трактуванні – всієї цивілізації».

Проблемами глобалізаційних змін у правовій науці цікавилось багато сучасних дослідників, серед яких особливо необхідно відзначити праці З. Баумана, Л. Васечко, І. Жаровської, А. Луць, Н. Оніщенко, Н. Пархоменко, Р. Робертсона, М. Шепелева та ін. Проте в українській науковій спільноті досі не вироблено єдиного підходу до сприйняття правової глобалістики як науки, тому й відсутнє ортодоксальне визначення її предмету.

Правова глобалістика – дослідження неперервного, об'єктивно існуючого, загальносвітового процесу, який поширюється на правовідносини в усіх без винятку сферах суспільного життя, що мають

світове значення, обумовлює виникнення взаємозв'язків та взаємозалежності між суб'єктами таких правовідносин, сприяє уніфікації, стандартизації норм прав, створенню єдиного правового простору та дослідження наслідків такого процесу.

На нашу думку, предметом аналізу правової глобалістики є врегулювання правовими засобами концептуальних актуальних проблем сучасності, що викликані саме глобалізаційними явищами та процесами. Метою цієї статті є дослідження однієї з багатьох проблем – глобалізація та регіоналізація правового простору як предмету дослідження правової глобалістики.

Виклад основного матеріалу

Сучасні державно-правові процеси можна охарактеризувати як бінарність чи біполярність правового впливу. З одного боку переконливо доведено в попередніх розділах про домінуючий вплив новітніх міжнародних, навіть «надміжнародних» утворень у сучасному правовому просторі. Поряд з цим на рівні регіонів відбувається свого роду поляризація та автономізація простору, сучасники виражають це у теоретико-правовій діалогемі «глобалізоване-локальне». Дві головні тенденції сучасного процесу глобалізації, а саме: безпрецедентно тісна взаємопов'язаність новітніх соціально-економічних явищ та процесів (глобалізація економічного розвитку, глобальний характер екологічних проблем) та національний (локальний) характер інших соціальних явищ і процесів (політична і правова системи, культурна специфічність), тобто універсалізація та фрагментація [1, с.478], детермінують трансформації як в практичній, так і емпірично-академічній сфері права. Отож, роль і значення локального у глобалізаційних процесах є черговою проблемою сучасних геополітичних реалій та предметом дослідження правової глобалістики.

Правова глобалізація і пов'язані з нею проблеми необхідність розробки теоретичних проблем впливу біполярного «глобального-локального» як на міжнародне, так і внутрішньодержавне право. Певні стандарти, що позиціонуються західноєв-

ропейською та північноамериканською цивілізацією можуть бути поширені і на інші локальні утворення та місцеві співтовариства. Однак на своїй території вони можуть чинити сильний національний супротив неприйнятним локальним нормам. Поряд з цим локальні норми можуть поширюватися на достатньо великі території та набувати, щоправда рідше, глобального, загального статусу.

Першочергово розглянемо поняття локальності. Аналіз досліджуваної нами літератури дає нам можливість зробити висновки, що це поняття розуміється двояко.

З одного боку, локальність розглядається як антипод глобальності, пережиток минулих соціальних процесів та державно-політичне явище, котре з часом припинить своє існування. Подамо наступну наукову позицію визнаного мислителя сучасності. «Локальність» у глобалізованому світі – це знак соціальної знедоленості й деградації. Незручність «локалізованого» існування підсилюється тим, що в умовах, коли суспільні простори відсунулися ген-ген за рамки «локального» життя, поняття «локальність» втрачає свій смислотворчий потенціал, щодамі більше потрапляючи в залежність від напрямкових і пояснювальних дій, які на локальному рівні не підлягають контролю, – ось вам і всі комунальні втішліві мрії інтелектуалів-глобалістів» [2, с.7].

Протилежна позиція вказує на атракторну (в розумінні центральної, привабливої) роль локального чинника у сучасному світовому політичному, і навіть правовому просторі. Така позиція пояснюється наступним чином. «У сучасному світі при формуванні інформаційного суспільства з удосконаленою соціальною інфраструктурою, активному розвитку технологічного потенціалу, концентрації інформаційних і фінансових потоків у мегаполісах відбувається становлення глобальної економіки. Основними структурними елементами такої економіки виступають найбільші фінансово-економічні центри. Саме тому нині особливий інтерес становлять не регіони чи держави, а найбільші міста, що мають глобальне значення не тільки в своїй країні або регіоні, а й впливають на планетарну

економіку і політику в системі міжнародних відносин. Глобальні міста стоять на чолі ієрархії планетарної фінансово-економічної піраміди, керуючи світовими фінансовими потоками. Переваги глобальних міст, їх розвинену інфраструктуру, доступність до галузей сфери послуг, а так само вигідне транспортне, політичне й економічне положення активно використовують транснаціональні корпорації» [3, с.7].

З даною позицією можна погодитися, однак все ж таки частково. Якщо б основоположний вплив мали локальні території, високорозвинені міста (Нью-Йорк, Лондон та Париж [4]), як для прикладу, то говорити про роль ТНК, «мегадержав» не приходилося б. Виникає питання. Чи є розбіжність між «сильними» (у глобалізаційному та економічно-політичному рівні) регіонами та «мегадержавами»? Впливові локальні організації територіально розміщені у впливових державах. Зокрема США можна визнати мегадержавою, логічно, що саме Нью-Йорк є першим по рейтингу міст світу. Тому дисбалансу у порівнянні глобального та локального саме в цьому, на нашу думку, не варто вбачати.

Змішаного, центристського характеру набуває позиція вчених, які стверджують про адекватне правове поєднання принципів глобалізації та локальності (Р. Робертсон, М. Арчер, Н. Смелзер). Так при аналізі загальних глобальних проблем в основу їх дослідження поставлені місцево-локальні трансформації – місцевих співтовариств, малих культурах і субкультурах територіально локалізованих груп. Взаємодія наднаціональних та місцево-локальних осередків вказує на процес взаємотрансформації кожного з учасників, і кожен з них, особливо локальні утворення, набувають новітніх ознак та властивостей. «Глобальне як таке не протистоїть локальному, а те, що часто називають локальним, по суті, є частиною глобального» [5, с.61].

Проблема наукового розгляду в межах правової глобалістики повинна зводитися до встановлення оптимального чинника поєднання глобального та локального. Розширення меж глобального чи навпаки локального призводить до правової кризи.

Розширення меж локального ми розглянемо з погляду неотрайбалізму. З. Бауман стверджує про зародження такого явища як неотрайбалізм – узвичаєна в науці загальна назва для проявів так званої «нової племінної свідомості», однієї з двох основних сил, опозиційних Новому Світовому Порядку. Неотрайбалістські об'єднання («племена») паразитують на негативних почуттях, викликаних комерціалізацією мислення, не визнають юридичних процедур і культивують такі риси особистості, як вірність клану, особиста доблесть, націоналістичні і релігійні почуття тощо. Автор продовжує, що «невід'ємною частиною процесів глобалізації є дедалі більша просторова сегрегація, відділення й відчуження» [2, с.7]. Неотрайбалістські тенденції у праві носять небезпечний та руйнівний характер. У першу чергу, вони заперечують реальні міжнародно-правові процеси, що вже відбулися та мають незворотній характер. За останні 15 років СОТ зареєструвала майже 200 регіональних об'єднань, а в межах ЄС сформовано близько 150 міжнародних регіонів. Більше того, нині мова йде не тільки щодо континенталізації економічних регіонів, а й створення міжконтинентальних інтеграційних об'єднань.

Окрім того, абсолютизація локальних норм породжує заперечення будь-якого міжнародного чи закордонного досвіду, при цьому незалежно чи носить він позитивні, чи негативні тенденції. Така тенденція є небезпечною, оскільки руйнує правовий принцип толерантності, стимулюючи різного роду прояви ідеології расизму, націоналізму, фашизму, шовінізму в їх радикальних проявах. Правовий неотрайбалізм породжує правову девіантну поведінку певних суб'єктів права, для яких характерний екстремізм, ксенофобія, дискримінація за національною ознакою, та інші прояви соціальної нетерпимості.

Розширення меж глобального простору тягне також негативні проблеми. Таке, як переконує М. Шепелев, призводить до формування планетарної свідомості як цілісності в дії, яка визначає норми й принципи світодіяльності людства, є усвідомленням суспільного буття як буття загальноплане-

тарного [1, с.512]. За таких умов локальна правова система відмирає, та існують тільки глобальні цінності та норми. Однак, чи вони зможуть реально діяти, здійснювати правове регулювання у кожній частині планети однаково і при цьому ефективно? Відповідь однозначно негативна.

Для прикладу візьмемо навіть не у загальному глобалізований правовий простір всієї Всесенної, а інтегроване локальне утворення – Європейський союз. Як вказують юристи-міжнародники європейська інтеграція з кожним етапом розширення ЄС на схід дедалі помітніше ускладнюється як явище, набуває нових внутрішніх суперечностей регіонального та міжрегіонального масштабу. На тлі критичних вимірів глобалізації в сучасній Європі справді розвиваються інтеграційні процеси в різних сферах, що формують європейську спільноту, ускладнюються причинно-наслідкові зв'язки між розширенням за рахунок нових країн і загальною ефективністю Євро-союзу. Вирішальний елемент ускладнень у ході розширення ЄС та його адаптації до нових умов життєдіяльності вбачається у сфері безпеки та стабільності в європейському регіоні. У процесі євроінтеграції постала проблема визначення чи уточнення географічних меж Європи, механізмів її подальшого інтегрування. Вхідження нових членів, з одного боку, створює бажані для ЄС перспективи формування цілісної Європи в єдиних політичних та економічних межах; з іншого – практична реалізація супроводжується численними проблемами усередині самого ЄС, зумовленими такими елементами інтеграції, як адаптування національних економік до введення єдиної валюти, формування спільної зовнішньої політики та політики у галузі безпеки, пошук моделі відносин з країнами-сусідами [6, с.121-122].

Регіоналізація також може мати ірраціональний прояв. Обговорюючи проблеми глобалізації, російські дослідники вважають, що регіоналізація – це тенденція, яка частково йде у розріз з процесами глобалізації, уособлення окремих національних господарств від цілісної системи світової економіки і є віддзеркаленням протиріч

між поточними груповими та довгостроковими глобальними інтересами [7].

Отож, проблеми адекватного поєднання та взаємоузгодження локального та глобалізаційного у правовому просторі повинно бути предметом особливої уваги наукової спільноти. Предмет правової глобалістики містить дискусійні моменти та і на сучасному етапі (особливо в Україні, оскільки європейська та й російська юридична доктрина набагато просунулася порівняно з вітчизняною) не є абсолютно сформованим та безапеляційним. Глобальні проблеми сучасності ставлять більше питань, ніж на сьогодні можна знайти відповідей. Проте потенціал юриспруденції дає можливість трансформувати науку під виклики сучасності. Однією з важливих можливостей правової глобалістики, як міждисциплінарної системи знань, є моделювання можливих варіантів розвитку держави і права в сучасному світі. Специфіка моделювання являє собою діяльність високого ступеня складності і справді глобальних масштабів, так як в результаті побудови можливої моделі розвитку держави і права має враховуватися велике число різномірних чинників – природних, технічних, економічних, соціальних, культурних і власне юридичних. Результати такого аналізу мають бути сформульовані не тільки мовою теорії, але і на мові практики. Все це дозволить не тільки дати обґрунтовану наукову картину сучасного стану суспільства і її регулюючої системи, а й з'ясувати можливі альтернативи їх розвитку глобальних проблем, зокрема взаємодії парадигми «локальне-глобальне», оцінити їх з точки зору правових стандартів та моральних цінностей людства.

Література

1. Шепелев М. А. Глобально-цивилизационные процессы и планетарное сознание / Шепелев М. А. // *Цивилизационная структура современного мира*. В 3-х т., Глобальные трансформации современности / под ред. Ю. Н. Пахомова и Ю. В. Павленка. – К.: Наукова думка, 2006. – Т. 1. – С. 477-554.

2. Бауман З. Глобалізація. Наслідки для людини і суспільства / З. Бауман ; Пер.

АНОТАЦІЯ

У статті розглядаються правові проблеми адекватного поєднання глобального та локального у правовому просторі. Сконцентровано увага на межах вказаних відносин. Встановлюються можливі девіантні відхилення у вигляді правового неотрайбализму чи абсолютного загальнопланетарного права. Вказані проблеми висвітлюються як предмет аналізу новітньої юридичної міждисциплінарної науки – правова глобалістика.

SUMMARY

The article deals with the legal problem of adequate combination of global and local in the legal space. The attention is focused on the limits of specified relationship. The possible deviant deviations as legal neotribal or absolute planetary law are established. These problems are highlighted as the subject of a legal analysis of the latest interdisciplinary science - legal globalistics.

з англ. І. Андрущенко; за наук. ред. М. Винницького.- К.: Вид. дім «Києво-Могилянська академія», 2008.- 109 с.

3. Баранцев П. П. Міста України в контексті процесу глобалізації / П. П. Баранцев – К.: НОМУРО, 2012. -104 с.

4. ТОП-10 глобальних міст світу // Українська правда.- 24.10.2008 // Електронний ресурс – Режим доступу: <http://life.pravda.com.ua/person/2008/10/24/9475/>

5. Робертсон Р. Глокалізація: часопростір і гомогенність – гетерогенність /

Р. Робертсон // Глобальні модерності / За редакції М.Фезерстоуна, С.Леша, Пер.з англ. Т.Цимбала.- К.: Ніка-центр, 2008.- 400 с.

6. Мурзагалієва Д. нові моделі євроінтеграційного процесу / Д. Мурзагалієва // Підприємництво, господарство і право – 2012.- №5 (197).- С. 120-123.

7. Оболенский В. П. Глобализация мировой экономики. Проблемы, оценки российского предпринимательства / В. П. Оболенский, В. А. Поспелов. – М.: Наука, 2001.- 216 с.